कायोऽस्ति वाक् समूहमनुसर्तुम्। प्रत्येकमपि दष्टलक्षणेऽभिहिते सर्वत्र त्रैविध्यं भवति। तत्रात्रैविध्यमेव वक्ष्यामः। एतद्वाहरहितमसम्मोहकरच। अपि चात्रैव सर्वसर्पव्यञ्जनावबोधः।

तत्र दर्वीकरविषेण त्वङ्नयननखदशनमूत्रपुरीषदंशलक्षणत्वं रौक्ष्यं शिरसो गौरवं सन्धिवेदनाकटीपृष्ठश्रोणीदौर्बल्यं जृम्भणं वेपथुः स्वरावसादो घुर्घुरको जडता शुक्लोद्गारः कासश्वासौ हिक्का वायोरूर्ध्वगमनं शूलोद्वेष्टनं तृष्णा लालास्रावः फेनागमनं स्रोतोऽवरोधस्तास्ताश्च वातवेदना भवन्ति।

मण्डलिविषेण त्वगादीनां पीतत्वं शीताभिलाषः परिशूषणं दाहस्तृष्णा मदो मूर्च्छा ज्वरः शोणितागमनमूर्ध्वमधश्च मांसानामवशातनं श्वयथुर्दंशशोथः पीतरूपदर्शनमाशुकोपस्तास्ताश्च पित्तवेदना भवन्ति।

राजिमद्विषेण शुक्लत्वं त्वगादीनां शीतज्वरो रोमहर्षस्तब्धत्वं गात्राणामोदंशशोफः सान्द्रकफप्रसेकस्कन्दिरभीक्ष्णमक्ष्णोः कण्डूः कण्ठे श्वयथुर्घुर्घुरक उच्छ्वासनिरोधस्तमःप्रवेशस्तास्ताश्च कफवेदना भवन्ति।

पुरुषाभिदष्ट ऊर्ध्वं प्रेक्षतेऽधस्तात् स्त्रिया शिरोत्तिष्ठन्ति ललाटे। नपुंसकाभिदष्टस्तिर्यक्प्रेक्षी भवति। गर्भिण्या पाण्डुमुखोद्घातश्च। सूतिकया शूलार्त्तो रुधिरं मेहत्युपजिह्विका चास्य भवति। आसार्थिनास्यं कुञ्चति। दष्टेन मन्दा वेगाश्च। बालेनाशु मृदवश्च निर्विषेणाविषक्षिप्तम्। अन्धाहिकेनाज्ञातमित्येके। यस्मादजगरः शरीरप्राणहरो न विद्यात्। तत्र यद्य प्राणहराहिदष्टः पतति यस्मायनिहत इव भूमौ सस्पन्दः स्पन्दति।

तत्र सर्वेषां सर्पाणां विषस्य सप्त वेगा भवन्ति. तत्र दर्वीकराणां प्रथमे वेगे विषं शोणितं दूषयति तत् प्रदुष्टं लक्षणानुसृतेन तेन बाह्यं त्रिपौलिकापरिसर्पणमिव चाङ्गे भवति। द्वितीये मांसं दूषयति तेनात्यर्थं लक्षणता शोफो मन्दवेदनाङ्गे भवन्ति। तृतीये मेदो दूषयति तेन दंशक्लेदः शिरोगौरवं स्वेदश्चुर्घर्घरश्च। चतुर्थे कोष्ठमनुप्रविश्य कफप्रधानान् दोषान् दूषयति। तेन तन्द्राप्रसेकसन्धिविश्लेषा भवन्ति। पञ्चमेऽस्थीन्यनुप्रविशति प्राणमन्निश्च दूषयति तेन पर्वभेदो हिक्का दाहश्च भवति। षष्ठे मज्जानमनुप्रविशति यत्रस्थोऽत्यर्थं दूषयति तेन गात्राणां गौरवमतीसारो हृत्पीडा मूर्च्छा च भवति। सप्तमे शुक्रमनुप्रविशति व्यानस्यात्यर्थं कोपयति कफश्च सूक्ष्मस्रोतोभ्यः प्रच्यावयति तेन श्लेष्मवर्त्तिप्रादुर्भावः कटीपृष्ठभङ्गश्च सर्वचेष्टाविघातो लालास्वेदयोरतिप्रवृत्तिरुच्छ्वासनिरोधश्च भवति।

तत्र मण्डलिनां प्रथमे वेगे विषं शोणितं दूषयति तत्तत्र प्रदुष्टं शीततामुपैति तत्र परिदाहः पीतावभासता चाङ्गानां भवति। द्वितीये मांसं दूषयति तेनात्यर्थं पीतता परिदाहो दंशे श्वयथुश्च भवति। तृतीये मेदो दूषयति तेन पूर्ववच्चुर्घर्घरं तृष्णा दंशे क्लेदः स्वेदश्च। चतुर्थे कोष्ठमनुप्रविश्य ज्वरमापादयति पञ्चमे परिदाहं सर्वगात्रेषु करोति। षष्ठसप्तमयोः पूर्ववत्।

राजिमतां प्रथमे वेगे विषं शोणितं दूषयति तत्प्रदुष्टं पाण्डुतामुपैति तेन रोमहर्षः शुक्लावभासश्च पुरुषो भवति। द्वितीये मांसं दूषयति तेन पाण्डुतात्यर्थं जाड्यं शिरःशोफश्च भवति। तृतीये मेदो दूषयति तेन चुर्घर्घरं स्वेदो घ्राणाच्छिम्बावश्च भवति। चतुर्थे कोष्ठमनुप्रविश्य मन्यास्तम्भं शिरोगौरवं चापादयति। पञ्चमे वाक्सङ्गं शीतज्वरञ्च करोति षष्ठसप्तमयोः पूर्ववदिति।

भवन्ति चात्र। धात्वन्तरेषु याः सप्त कलाः संपरिकीर्त्तिताः। तास्त्वेकैकामतिक्रम्य वेगं प्रकुरुते विषम्। येनान्तरेण हि कलां काचकल्पं भिनत्ति हि। समीरणेनोह्यमानं तत्तु वेगान्तरं स्मृतम्। शूनाङ्गः प्रथमे वेगे प्रसुप्तीयति दुःखितः। लालास्रावो द्वितीये तु तृष्णाक्रान्तः पीड्यते हृदि। तृतीये च शिरो दुःखं कण्ठग्रीवञ्च तप्यते। चतुर्थे वेपते मूढः खादन् दन्तान् जहात्यसून्। केचिद्वेगत्रयं प्राहुरन्तरैतेषु तद्विदः। ध्यायति प्रथमे वेगे पञ्चो सुह्यत्यतः परम्। द्वितीये विह्वलः प्रोक्तस्तृतीये मृत्युमृच्छति। केचिद्वेगं विहङ्गेषु विषवेगमुशन्ति हि। पाण्डुरोरनकुलादीनां विषं नातिप्रवर्त्तते"। "अथातः सर्पदष्टचिकित्सितकल्पं व्याख्यास्यामः। सर्वैरेवादितः सर्पैः प्राणादृष्टस्य देहिनः। दंशस्योपरि बध्नीयादरिष्टा(तागा)-मतरङ्गुले। स्रोतसां स्तम्भनङ्कानां मृदुनाऽन्यतमेन च। न गच्छति विषं देहमरिष्टाभिर्निवारितम्। दष्टेदंशमथोत्कृत्य यत्र बन्धो न जायते। आचूषणच्छेददाहाः सर्वत्रैव तु पूजिताः। प्रतिपूर्वं सुखं वस्त्रैर्हितमाचूषणं भवेत्। स दष्टव्योऽथ वा सर्पो लोष्टो वापि हि तत्क्षणम्। अथ गरुडिना दष्टं न कथञ्चन दाहयेत्। स पित्तविषबाहुल्याद् यो दाहाद्विसर्पति। अरिष्टामपि